

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Hasta Hakları Konusundaki Bilinç Düzeylerinin Ölçülmesi

Süheyla Sema Eren¹, Yunus Adıgüzel^{2*}

¹İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul, Türkiye

^{2*}İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, İstanbul, Türkiye

Özet

Amaç: Sağlık ile ilgili bölümlerdeki öğrenim gören üniversite öğrencilerinin hasta hakları ve sorumlulukları hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve bunları etkileyen demografik faktörlerin belirlenmesidir.

Gereç ve yöntem: Bir vakıf üniversitesinde Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 299 öğrenciye çevrimiçi anket uygulanmıştır. Araştırma verileri Demografik Veriler Bilgi Formu, Hak ve Sorumluluk Ölçeği ve Memnuniyet Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Hasta Hakları Yönetmeliği'nin içeriğindeki hasta hakları ve sorumlulukları olarak toplam 22 sorudan oluşan hak-sorumluluk bölümü üçlü ölçek ile memnuniyet bölümü ise 3 sorudan oluşan 5'li Likert ölçek ile ölçülmüştür. Ulaşılan veriler SPSS 26.0 (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Yaş ve sınıf değişkeninin hasta hakları bilgi düzeyini etkilediği görülmüştür, yaş ve sınıf değişkeni arttıkça hasta hakları bilgi düzeylerinde yükselme görülmüştür. Öğrencilerden %5,7'si hasta hakları departmanına başvuruda bulunmuştur, haklarını arayan öğrencilerin hasta hakları bilgi düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ise çalışmaya katılan öğrencilerin genel olarak hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür ayrıca kadın ve erkek öğrencilerin hasta hakları bilgi düzeylerinin birbirine yakın olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Hasta hakları konusunda bilgi düzeyini yükseltmek adına eğitimler artırılmalıdır. Sağlık mesleklerindeki (hemşire, tıbbi sekreter vb.) derslerde ve eğitimlerde hasta hakları müfredatının oluşturulması desteklenmeli, öğrencilerin bu konudaki düşünceleri önemsenerek değişime açık olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Hasta hakları, hasta sorumlulukları, hasta hakları ihlali

TFK, 2025; 8(3): 133-143.

Measuring The Awareness Levels Of Faculty Of Health Sciences Students About Patient Rights

Abstract

Aim: The aim of this study is to determine the level of knowledge of university students studying in health-related departments about patient rights and responsibilities and to determine the demographic factors affecting them.

Materials and Methods: An online questionnaire was applied to 299 students studying at the Faculty of Health Sciences at a foundation university. The research data were collected using the Demographic Data Information Form, Rights and Responsibilities Scale and Satisfaction Scale. The rights-responsibilities section, consisting of a total of 22 questions were measured with a binary scale and the satisfaction section was measured with 5-point Likert scale consisting of 3 questions. The obtained data were statistically analyzed using the SPSS 26.0 program.

Results: When the results were examined, it was seen that the age and class variable affected the level of knowledge of patient rights, and as the age and class variable increased, there was an increase in the level of knowledge of patient rights. %5.7 of the students applied to the patient rights department, and it was concluded that the level of patient rights knowledge of the students seeking their rights was also high.

Conclusion: Training should be increased in order to increase the level of knowledge about patient rights.

Keywords: Patient rights, patient responsibilities, violatins of patient rights

J Med Clin, 2025; 8(3): 133-143.

¹ E-mail: shylaeren.98@gmail.com. ORCID: orcid.org/0009-0002-1281-4602

^{2*} Sorumlu Yazar / Corresponding Author. E-mail: yadiguzel@29mayis.edu.tr. ORCID: orcid.org/0000-0003-2953-8544

Copyright © Published by İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

GİRİŞ

İnsanlar sağlıkları bozulduğunda ya da hastalandıklarında bunun çaresini ararken haklarının farkına varabilirler. Sağlıklı yaşama hakkının ve sağlık haklarının bir bölümünü hasta hakları oluşturmaktadır. Sağlıklı insanın haklarını kullanma süreçlerine göre insanlar hastayken ruhsal ve fiziksel olarak daha zayıf oldukları için haklarını kullanmaları ve korumaları daha zor ve karmaşık olduğundan hasta hakları bu noktada önem kazanmaktadır (1, 2). “Hasta hakları, sağlık hizmetlerine gereksinim duyan bireylerin, yalnızca insan olmaları nedeniyle sahip bulundukları ve T.C. Anayasası, milletlerarası antlaşmalar, kanunlar, diğer mevzuat ile koruma altına alınmış şekilde yer alan haklar olarak tanımlanabilir” (3). 2003 yılında “Sağlık Tesislerinde Hasta Hakları Uygulamalarına İlişkin Yönerge Sağlık Bakanlığı tarafından hasta hakları ile ilgili iyileştirmelerde bulunmak amacıyla yayımlanmış ve iki yıl sonra da yeni gereksinimler çerçevesinde bu yönergeyi yenilemiştir (4). Dezavantajlı grupların (engelliler, çocuklar vb.) haklarını korumak, sağlıkçılar ve hastalar arasında çıkacak çatışmaları çözümlemek, hasta hakları uygulamalarını daha üst seviyeye taşımak ve hastaların şikâyet ve isteklerini dinlemek, sağlıkçıların motivasyonunu arttırmak şeklinde de ilgili yönergenin hazırlandığını düşünmek mümkündür (5). Hasta güvenlik kültürü de hasta hakları açısından çok önemlidir; hasta ve yakınları için psikolojik ve fiziksel ortam sağlanması, tıbbi hataların tespiti, bildiriminin sağlanması ve önlenmesinde etkin bir yaklaşım olmakla birlikte, aynı zamanda sağlık hizmetlerinin sunumu sonucunda bireylerin uğrayabilecekleri olumsuzlukları önlemek için hastanelerin ve hastanelerde çalışanlar tarafından alınan tedbirlerin tamamı olarak düşünülebilir (6).

2000’li yıllardan itibaren internet ve sosyal medya gibi araçların da gelişmesi ve yayılmasıyla birlikte hasta hakları, kamuoyunda sürekli tartışılan ve gündemden düşmeyen konular arasında yer almıştır. Bu konuyla ilgili bilimsel çalışmalar da giderek artmıştır. Daha fazla derneğin faaliyet gösterdiği hem sağlık personeli hem de hastalarla hasta haklarına yönelik etkinliklerin düzenlenmesinde de belirgin bir artış görülmüştür. Ülkemizdeki doktorların

hasta hakları hakkındaki bilgi seviyeleri, tutumları ile hastaların, haklarını bilme ile talep etme düzeylerini yansıtmayı amaçlayan araştırmalar çoğunluğu oluşturmaktadır (7). Türkiye’de hasta hakları konusunda sağlık çalışanları ve hastalar üzerine çok fazla çalışma yapılmasının aksine öğrenciler üzerine yapılan çalışmalar yetersizdir. Soysal ve Kuşçu (8), hasta hakları ile ilgili bilgi seviyelerini ölçmek amacıyla öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışmada, öğrencilerin hastanede sağlık çalışanlarından hasta haklarıyla ilgili büyük çoğunlukta bilgi alamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada katılımcıların hasta haklarıyla ilgili en çok görsel yöntemlerden, panolardan ve kişisel bilgilendirmeden yararlandıkları tespit edilmiştir. Eğitimin yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere hasta hakları bilgi seviyesinin artırılmasının en iyi yolu olduğu aşıkardır.

Bu araştırma sağlıkla ilgili bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin hasta hakları konusundaki bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla bir vakıf üniversitesinde yapılmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin hasta hakları konusundaki farkındalıklarını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir ve bunun için alınacak önlemler konuşulmuştur.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma sorusu/hipotezi:

H1: Hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H2: Hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H3: Hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyi sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H4: Hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyi hasta haklarına başvuru durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırmanın yapıldığı yer ve özellikleri,

zamanı: Araştırmamız İstanbul İlinde ve bir vakıf üniversitesinde sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerle 08.10.2022-08.03.2023 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Araştırmanın evren ve örnekleme: Araştırmanın evrenini, İstanbul’daki bir vakıf üniversitesinde öğrenim görmekte olan Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde fakültede toplam 345 öğrenci kayıtlıdır. Bu öğrenciler ara-

sından kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 299 öğrenci araştırmanın örneklemini meydana getirmektedir.

Veri toplama araçları: Bu araştırmada sağlık bilimleri fakültesinde okuyan öğrencilerin hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerini ölçmek için, Zeynep Kaya'nın "Farklı Fakülterde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Hasta Hakları ve Sorumlulukları Konusundaki Bilgi Düzeyinin Sağlık Kurumu Memnuniyetine Etkisinin Ölçülmesi" adlı yüksek lisans tezinde kullandığı ölçek kullanılmıştır. Hasta Hakları Yönetmeliği (3)'ndeki 22 hak-sorumluluk üçlü ölçek ile (Doğru-Yanlış-Fikrim yok) (EK1), memnuniyet ise 3 soru 5'li Likert ile ölçülmüştür. ("Kesinlikle katılmıyorum" dan "kesinlikle katılıyorum" a kadar (1'den 5'e). Güvenilirlik analizleri yapılmış ve güvenilir sonucuna ulaşılmıştır. Güvenirlilik analizi ile ilgili olarak Cronbach Alpha değeri iyi düzeyde güvenilir (9). Ölçeğin güvenilirliği için yapılan analizlerde, Hasta Hakları ve Sorumluluklar boyutu için Cronbach Alpha katsayısı 0,81; Memnuniyet boyutu için ise 0,85 bulunmuştur. Bu değerler, ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

Verilerin toplanması: Araştırma verileri, Google Forms platformunda hazırlanan çevrimiçi anket formu aracılığıyla elde edilmiştir. Anket bağlantısı, araştırma kriterlerini karşılayan Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerine What-

sApp ve e-posta üzerinden iletilmiş, öğrencilerin gönüllü katılımıyla veriler toplanmıştır.

Verilerin analizi: Veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 26.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öğrencilerin demografik özelliklerine göre bilgi düzeylerindeki farklılıkları incelemek üzere bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve anlamlı farklılıkların belirlenmesinde Post Hoc Tukey testi yapılmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları: Araştırma, İstanbul'daki bir vakıf üniversitesinde Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır. Çalışmaya fakültenin tüm öğrencileri dâhil edilmemiş, yalnızca sağlık bölümlerinde öğrenim gören 299 öğrenci katılmıştır. Bunun nedeni, araştırma konusunun doğrudan sağlık hizmetleri ve hasta hakları ile ilişkili olmasıdır. Bu kapsamda, hasta hakları konusunda daha doğrudan bilgi ve farkındalık sahibi olabilecek öğrenci grubuna odaklanılmıştır. Dolayısıyla bulgular yalnızca sağlık bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler için genellenebilir; fakültenin diğer bölümlerine veya farklı kurumlara genelleme yapılırken dikkatli olunmalıdır.

BULGULAR

Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin demografik bilgi formu içinde yer alan okuduğu fakülte, sınıf, yaş, cinsiyet ve hasta hakları departmanına başvurma durumuna göre ilgili tanımlayıcı bilgiler Tablo 1.'de yer almıştır.

Tablo 1. Demografik Bulgular

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	148	49,5
	Erkek	151	50,5
Yaş	19-20	102	34,1
	21-22	106	35,5
	23-24	61	20,4
	25-26	30	10,0
Sınıf	1.Sınıf	41	13,7
	2.Sınıf	64	21,4
	3.Sınıf	54	18,1
	4.Sınıf	140	46,8
Hasta Haklarına Başvuru	Evet	17	5,7
	Hayır	282	94,3

Katılımcıların cinsiyet dağılımının neredeyse eşit olduğu görülmektedir; kadınların oranı %49,5 (n=148) iken erkeklerin oranı %50,5 (n=151)'tir. Yaş dağılımına bakıldığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun genç yetişkinlik döneminde olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcıların yaklaşık üçte biri 19–20 yaş (%34,1) ve yine üçte biri 21–22 yaş (%35,5) aralığındadır. Daha ileri yaş gruplarında (23–26) ise katılımın görece azaldığı görülmektedir.

Sınıf düzeyine göre dağılım incelendiğinde, öğrencilerin neredeyse yarısının (%46,8; n=140)

son sınıfta öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Birinci sınıf öğrencilerinin oranı %13,7 (n=41) ile en düşük düzeyde kalmıştır. Bu durum, çalışmaya daha çok mezuniyet aşamasına yaklaşmış öğrencilerin dahil olduğunu düşündürmektedir. Hasta haklarına başvuru durumu ise dikkat çekici bir bulgudur. Katılımcıların yalnızca %5,7'si (n=17) geçmişte böyle bir başvuruda bulunduğunu ifade ederken, çok büyük bir çoğunluk (%94,3; n=282) herhangi bir başvuru deneyimine sahip olmadığını belirtmiştir.

Tablo 2. Hasta Hakları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri Tanımlayıcı İstatistikler

	SORULAR	Ort.	S.S.	Yanlış	Fikrim Yok	Doğru
1	Sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı adalet ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde her kişiye verilmelidir.	2,99	,99	-	%1 (n3)	%99 (n296)
2	Hastaların hizmet alacakları sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkı vardır.	2,78	,60	%9,7 (n29)	%3 (n9)	%87,3 (n261)
3	Hastaların hizmet aldıkları kurumdaki hizmet veren personelin, kimliğini öğrenme, seçme ve değiştirme hakkı yoktur.	1,27	,63	%82,9 (n248)	%7 (n21)	%10 (n30)
4	Hastaların sağlık durumları ile ilgili bilgilerin gizli tutulmasını isteme hakkı vardır.	2,96	,20	-	%4,3 (n13)	%95,7 (n286)
5	Tıbbi işlemlerden önce hastaya yeterli bilgi verilmeden rızası alınabilir.	1,64	,78	%54,8 (n164)	%26,1 (n78)	%19,1 (n57)
6	Hastaların ziyaretçi kabul etmeye ve refakatçi bulundurmaya sağlık kurumlarının belirlediği kurallara uygun olmak kaydıyla hakkı vardır.	2,97	,21	%0,7 (n2)	%1,7 (n5)	%97,7 (n292)
7	Hastaların uygulanan tedaviyi reddetme veya durdurma hakkı yoktur.	1,71	,84	%54,2 (n162)	%20,7 (n62)	%25,1 (n75)
8	Hastaların güvenli bir ortamda sağlık hizmeti alma hakkı vardır.	2,97	,19	%0,3 (n1)	%2,7 (n8)	%97 (n290)
9	Hastaların özel durumlarda (yaşlılık, hamilelik, acil durum gibi) öncelikli tedavi talep etme hakkı vardır.	2,57	,81	%20,4 (n61)	%2 (n6)	%77,6 (n232)
10	Hasta haklarının ihlal edildiğini düşündüğü durumlarda, hastaların her türlü şikâyet ve dava hakkı vardır.	2,96	,20	-	%4 (n12)	%96 (n287)
11	Türkiye’de hastaların ötenazi isteme (hayat hakkından vazgeçme) hakkı vardır.	1,96	,75	%30,1 (n90)	%43,5 (n130)	%26,4 (n79)
12	Yetkili mercilerce alınacak haller dışında kişi, sağlık durumu hakkında kendisinin bilgilendirilmemesini talep edebilir.	2,43	,75	%16,1 (n48)	%24,7 (n74)	%59,2 (n177)
13	Kişiler kendi sağlığına dikkat etmek için elinden geleni yapmalı ve sağlıklı bir yaşam için verilen tavsiyelere uymalıdır.	2,99	,82	-	%0,7 (n2)	%99,3 (n297)
14	Hasta; başvurduğu sağlık kuruluşunun kural ve uygulamalarına uymalıdır.	2,97	,22	%1 (n3)	%1 (n3)	%98 (n293)
15	Hasta; hastane personelinin, diğer hastaların ve ziyaretçilerin haklarına saygı göstermelidir.	3,00	,00	-	-	%100 (n299)

16	Hasta; tedavisi ve ilaçlarla ilgili tavsiyeleri dikkatle dinlemeli ve anlayamadığı yerleri sormalıdır.	2,98	,14		%2 (n6)	%98 (n293)
17	Hastaların, dini inançlarına uygun olan bir din görevlisi talep etme hakkı vardır.	1,70	,73	%46,2 (n138)	%37,8 (n113)	%16,1 (n48)
18	Hasta hastane malzemelerine verdiği zararı karşılamak durumundadır.	2,33	,87	%26,8 (n80)	%13 (n39)	%60,2 (n180)
19	Hasta sosyal güvenlik durumu (sağlık güvencesinin olup olmadığı, özel sağlık sigortasının olup olmadığı gibi) ile ilgili değişiklikleri sağlık kuruluşuna bildirmek zorundadır.	2,63	,67	%11 (n33)	%14,7 (n44)	%74,2 (n222)
20	Hasta; randevulu hizmet veren bir sağlık kuruluşundan hizmet alıyorsa randevunun tarih ve saatine uyması ve değişiklikleri ilgili yere bildirmesi gerekir.	2,80	,58	%9 (n27)	%1,7 (n5)	%89,3 (n267)
21	Hastanın; tedavisiyle ilgili önerilere uyum sağlayamama durumu söz konusu ise bunu sağlık çalışanına bildirmesi gerekir.	2,86	,51	%7 (n21)	-	%93 (n278)
22	Hasta; yakınmalarını, daha önce geçirdiği hastalıkları, eğer varsa kullandığı ilaçları ve tüm sağlığıyla ilgili bilgileri tam, eksiksiz vermelidir.	3,00	,00	-	-	%100 (n299)

Öğrencilerin %99'u, sağlık hizmetlerinden adalet ve eşitlik çerçevesinde yararlanılması gerektiğine ilişkin soruya doğru yanıtını vermiştir. Katılımcıların %95,7'si mahremiyet hakkı, %97'si ise güvenli bir ortamda hizmet alma hakkı ile ilgili soruları doğru şekilde cevaplamıştır. Buna karşılık, ötanazi hakkı konusunda %26,4'ü doğru yanıtını vermiştir

(ötanazinin ülkemizde yasal olarak yasak olmasına rağmen). Ayrıca, dini inançlara uygun din görevlisi talebi hakkında doğru yanıtını verenlerin oranı %16,1'de kalmıştır. Bu sonuçlar, öğrencilerin temel hasta hakları konusunda yüksek düzeyde farkındalığa sahip olduklarını, ancak bazı özel konularda bilgi eksikliklerinin bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Memnuniyet Düzeyleri (n=299)

İfade	Ortalama	S.S.
Aldığım tedaviden memnunum	3.48	1.30
Aldığım hizmet beklentimi karşıladı	3.49	1.33
Aldığım sağlık hizmetinden genel olarak memnunum	3.44	1.30

Katılımcıların memnuniyet düzeyleri üç ifade üzerinden değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre öğrencilerin genel memnuniyet düzeyi orta düzeyde bulunmuştur (Ort.=3,46±1,30). "Aldığım hizmet beklentimi karşıladı" ifadesi en yüksek ortalama (3,49±1,33), "Aldığım sağlık hizmetinden genel olarak memnunum"

ifadesi ise en düşük ortalama (3,44±1,30) sahiptir. Bu bulgular, öğrencilerin sağlık hizmetlerinden genel olarak ne tamamen memnun ne de tamamen memnuniyetsiz olduklarını, orta seviyede bir memnuniyet algısına sahip olduklarını göstermektedir.

Hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyleri

Tablo 4. Hasta Hakları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Ölçek	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma(SS)	Düzey
Hasta Hakları Hakkındaki Bilgi Düzeyi Ölçeği	2,69	,21	Yüksek

Öğrencilerin hasta hakları bilgi düzeyleri ölçek ortalamasının ($\bar{X}=2,69$; $SS=0,21$) yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu sınıflama, ölçekten elde edilen puan ortalamalarının aralıklarına göre yapılmıştır:

- 1,00–1,80 = Düşük,
- 1,81–2,60 = Orta,
- 2,61–3,00 = Yüksek.

Bu aralıklara göre 2,69 değeri “yüksek düzey” kategorisine karşılık gelmektedir. Standart sapmanın düşük olması, öğrencilerin büyük çoğunluğunun hasta hakları konusunda benzer düzeyde bilgiye sahip olduğunu göstermektedir.

Hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyi farklılık analizleri

Tablo 5. Cinsiyet Değişkenine Göre Hasta Hakları Hakkındaki Bilgi Düzeyine ilişkin t-Testi

Ölçek	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S.S.	T	P
Hasta Hakları Hakkındaki Bilgi Düzeyi Ölçeği	Kadın	148	2,70	,20	1,070	,286
	Erkek	151	2,67	,21		

* $p<0,05$

t-Testi sonucuna göre; araştırmaya katılanların hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>0,05$) sonucuna ulaşılmıştır.

Yaş değişkenine göre hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyi (Anova Analizi)

Anova analizi sonucuna göre; araştırmaya ka-

tılanların hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$). Bu anlamlı farklılığın hangi yaş gurubundan olduğunu anlamak için Post Hoc Tukey Testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6. Yaş Değişkeni Hasta Hakları Bilgi Düzeyi Farklılıkları (Tek Yönlü ANOVA ve Tukey HSD Sonuçları)

(I) Yaş	(j) Yaş	Ortalama Farklılık	Standart Sapma	P
19-20 Yaş	21-22 Yaş	-,17603	,02649	,000
	23-24 Yaş	-,20661	,03092	,000
	25-26 Yaş	-,25428	,03967	,000
21-22 Yaş	19-20 Yaş	,17603*	,02649	,000*
	23-24 Yaş	-,03058	,03070	,752
	25-26 Yaş	-,07824	,03950	,198
23-24 Yaş	19-20 Yaş	,20661*	,03092	,000*
	21-22 Yaş	,03058	,03070	,752
	25-26 Yaş	-,04767	,04259	,678
25-26 Yaş	19-20 Yaş	,25428*	,03967	,000*
	21-22 Yaş	,07824	,03950	,198
	23-24 Yaş	,04767	,04259	,678

* $p<0,05$

Post Hoc Tukey Testine göre; 21-26 yaş aralığında olan katılımcıların 19-20 yaş arasında olan katılımcılara göre hasta hakları hakkında-

ki bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sınıf değişkenine göre hasta hakları hakkındaki bilgi Düzeyi (Anova Analizi)

Anova analizi sonucuna göre; araştırmaya katılanların hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p < 0,05$). Bu anlamlı farklılığın hangi sınıftan olduğunu anlamak için Post Hoc Tukey Testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 7. Sınıf Değişkeni Hasta Hakları Bilgi Düzeyi Farklılıkları (Tek Yönlü ANOVA ve Tukey HSD Sonuçları)

(I) Sınıf	(j) Sınıf	Ortalama Farklılık	P
1. Sınıf	2. Sınıf	-,26083	,000
	3. Sınıf	-,31336	,000
	4. Sınıf	-,37456	,000
2. Sınıf	1. Sınıf	,26083*	,000*
	3. Sınıf	-,05253	,365
	4. Sınıf	-,11374	,000
3. Sınıf	1. Sınıf	,31336*	,000*
	2. Sınıf	,05253	,365
	4. Sınıf	-,06121	,129
4. Sınıf	1. Sınıf	,37456*	,000*
	2. Sınıf	,11374*	,000*
	3. Sınıf	,06121	,129

* $p < 0,05$

Post Hoc Tukey Testine göre; 2, 3 ve 4. Sınıfta okuyanların 1. Sınıfta okuyanlara göre hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca

4. Sınıfta okuyan katılımcıların 2. Sınıfta okuyanlara göre hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8. Hasta Haklarına Başvuru Durumuna Göre Hasta Hakları Hakkındaki Bilgi Düzeyine İlişkin t-Testi

Ölçek	Hasta Haklarına Başvuru	N	$\bar{X}$	S.S.	T	P
Hasta Hakları Hakkındaki Bilgi Düzeyi Ölçeği	Evet	17	2,93	,06	13,326	,000
	Hayır	282	2,67	,20		

* $p < 0,05$

t-Testi sonucuna göre; araştırmaya katılanların hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin daha önce hasta haklarına başvuru yapma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ($p < 0,05$) sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA

Tıp bilimindeki ve teknolojiye ilerlemeler, ülkelerin hasta haklarını kendi ulusal mevzuatları çerçevesinde tartışarak geliştirmelerine zemin hazırlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

başta olmak üzere, çeşitli kanunlar, tüzükler ve genelgelerle hasta hakları hukuki çerçevede düzenlenmiş ve güvence altına alınmıştır. Milletlerarası hukuki metinlerde de vurgu yapılarak, uluslararası alanda da çalışmalar yapılmıştır (3). Bu doğrultuda İstanbul'daki bir vakıf üniversitesinde Sağlık Bilimleri Fakültesinde okuyan öğrencilerin, hasta hakları konusundaki bilinç düzeylerinin ölçülmesini amaçlayan bu çalışma 299 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin

demografik özellikleri ile ölçek sorularına verdikleri cevaplar arasında kıyaslama yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi yaş grubuna göre farklılık gösterdiğine bakıldığında, 21-26 yaş aralığındaki öğrencilerin 19-20 yaş aralığındaki öğrencilere kıyasla hasta hakları hakkındaki bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Böylece hasta hakları hakkındaki bilinç düzeylerinin yaş ilerledikçe arttığı görülmektedir.

Binay'ın 2016 yılında sağlık yüksekokulunda öğrenim gören hemşirelik ve ebellek bölümü öğrencilerinin hasta hakları konusunda bilinç düzeylerinin belirlenmesi: Amasya örneği adlı çalışmada, öğrencilerin yaşları ile hasta hakları konusundaki tutum ve katılım puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (4). Her iki bölümdeki öğrencilerin, hasta hakları konusundaki görüşlerde daha etkili ve duyarlı oldukları belirlenmiştir. Yaş arttıkça hasta hakları konusundaki duyarlılıklarının azaldığı görülmüştür. Daha üst yaş grubundaki öğrencilerin, aynı zamanda mesleklerini yürütmeleri nedeniyle çalışan haklarının göz ardı edildiğini düşündükleri anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada öğrencilerin hasta hakları konusundaki bilgi düzeylerinin sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p<0,05$). 2., 3. ve 4. sınıfta okuyan öğrencilerin bilgi düzeyleri, 1. sınıf öğrencilerinden anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca, 4. sınıf öğrencilerinin 2. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek bilgi düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, öğrencilerin öğrenim süreci ilerledikçe hasta hakları konusundaki bilgi düzeylerinin arttığını göstermektedir. Bunun temel nedeni, araştırmaya katılan tüm öğrencilerin sağlık alanında eğitim alıyor olmaları ve sağlık bilgisi ile hasta hakları konusundaki farkındalıklarının da artması olarak değerlendirilebilir.

Literatürde farklı sonuçlar raporlanmıştır. Örneğin, Binay (4) tarafından yapılan çalışmada sınıf değişkenine göre hasta haklarına yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu durumun, hemşirelik ve ebellek bölümlerinin müfredatlarında hasta hakları ve etik ders-

lerinin belirli sınıflarda yoğunlaşması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Soysal ve Kuşcu'nun (8) araştırmasında da sınıf değişkenine göre bilgi düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Buna karşın, bizim çalışmamızda farklı bölümlerde eğitim gören öğrencilerin yer alması, sınıf değişkenine bağlı farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir.

Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında, bu araştırmaya katılan öğrencilerin hasta hakları bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Dolayısıyla erkek ve kadın öğrencilerin bilgi düzeyleri birbirine yakındır. Ancak literatürde farklı bulgular da mevcuttur. Binay'ın (4) çalışmada cinsiyetler arasında farklılık bulunurken, Soysal ve Kuşcu (8) erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek puan aldığını bildirmiştir ($p<0,05$). Öztürk, Akalın ve Avan'ın (10) çalışmada ise anlamlı bir fark görülmemiştir ($p=0,066$). Güneşer'in (3) araştırmasında ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek bilgi düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Bu bulgular, cinsiyet değişkeninin etkisinin çalışmadan çalışmaya değiştiğini göstermektedir.

Bölüm değişkeni açısından da farklı bulgular raporlanmıştır. Soysal ve Kuşcu (8), ulaştırma hizmetleri ve hemşirelik öğrencilerini karşılaştırdıkları çalışmalarında anlamlı bir fark bulmamışlardır. Hemşirelik öğrencilerinin sağlıkla daha doğrudan ilişkili bir bölümde olmalarına rağmen farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu sonuç, hasta hakları konusunda farkındalığın yalnızca sağlık bölümleriyle sınırlı olmadığını, farklı alanlarda eğitim gören öğrencilerde de belirli düzeyde bilinç bulunduğunu göstermektedir.

Genel olarak bu araştırmaya katılan öğrencilerin hasta hakları bilgi düzeylerinin yüksek olduğu ve çoğunun bu konuda bilinçli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, katılımcıların tamamının sağlıkla ilgili bölümlerde öğrenim görüyor olmasına bağlanabilir. Nitekim Güneşer (3) tarafından yapılan çalışmada da sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin hasta hakları bilgi düzeylerinin yüksek olduğu raporlanmıştır.

Bu çalışmada öğrencilerin sağlık hizmetlerine ilişkin memnuniyet düzeyleri üç ifade üzerinden değerlendirilmiş ve genel olarak orta düzeyde bulunmuştur (Ort. $\approx$ 3,4–3,5). Bulgularımız, Karaca ve Kılıçarslan (11)'in hasta hakları uygulamalarının hasta memnuniyeti üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığını belirten çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Söz konusu çalışmada, memnuniyetin kurumsal süreçler ve hizmet deneyimi gibi başka etmenlerle daha yakından ilişkili olduğu vurgulanmıştır.

Benzer şekilde, hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda da bilgi ve farkındalık düzeylerinin genellikle orta-yüksek olduğu, ancak memnuniyetin farklı kurumsal koşullara bağlı olarak değişkenlik gösterdiği saptanmıştır (12, 13). Bu bulgular, bizim örneklemimizde de bilgi düzeyinin yüksek olmasına karşın memnuniyet algısının orta seviyede kalmasını desteklemektedir.

Literatürde de görüldüğü üzere, hasta hakları konusunda yüksek bilgi düzeyi tek başına yüksek memnuniyet sağlamamakta; öğrencilerin klinik deneyimleri, kurumların işleyişi ve verilen hizmetin kalitesi memnuniyet algısında belirleyici rol oynamaktadır.

SONUÇ

Bu araştırmaya katılan öğrencilerin hasta hakları bilgi düzeylerinin genel olarak yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ölçekten elde edilen puan ortalaması ($\bar{X}$ =2,69; SS=0,21), öğrencilerin hasta hakları konusunda güçlü bir bilgi temeline sahip olduklarını göstermektedir. Ancak ötanazi hakkı veya dini inançlara uygun din görevlisi talebi gibi özel konularda bilgi eksiklikleri göze çarpmaktadır.

Demografik değişkenler açısından değerlendirildiğinde, öğrencilerin bilgi düzeylerinin yaş ve sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Yaş ilerledikçe hasta hakları konusundaki bilgi düzeyinin arttığı; 2., 3. ve 4. sınıfta okuyan öğrencilerin 1. sınıftakilere kıyasla daha yüksek düzeyde bilgiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca 4. sınıf öğrencilerinin bilgi düzeyleri, 2. sınıf öğrencilerinden anlamlı derecede yüksektir. Buna karşılık cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık sap-

tanmamıştır; kadın ve erkek öğrencilerin bilgi düzeyleri birbirine yakındır.

Çalışmada öğrencilerin yalnızca %5,7'sinin hasta hakları departmanına başvurduğu, bu öğrencilerin bilgi düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, haklarını arama davranışının hak bilinci ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya dâhil edilen memnuniyet ölçeği bulguları, öğrencilerin sağlık hizmetlerine ilişkin genel memnuniyet düzeylerinin orta seviyede olduğunu ortaya koymuştur (Ort. $\approx$ 3,46 $\pm$ 1,30). Bu sonuç, öğrencilerin hasta hakları konusunda yüksek bilgiye sahip olmalarına rağmen sağlık hizmetlerinden duydukları memnuniyetin farklı faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterebildiğini işaret etmektedir. Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, öğrencilerin hasta hakları konusundaki bilgi düzeylerinin yaş, sınıf ve hasta haklarına başvuru durumu gibi faktörlerden etkilendiğini; memnuniyet algılarının ise bilgi düzeyinden bağımsız olarak farklılık gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Geleceğin sağlık profesyonelleri olan öğrencilerin hem hasta hakları hem de sorumlulukları konusunda daha bilinçli hale gelebilmeleri için eğitim süreçlerinde hasta hakları müfredatının güçlendirilmesi ve farkındalık artırıcı uygulamaların yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Yazarların katkıları

Fikir; S.S.E., Veri toplama ve analiz; S.S.E, Makale yazımı; Y.A., Sorumluluk; Y.A ve S.S.E. Tüm yazarlar yazının yayınlanmış versiyonunu okudu ve kabul etti.

Çıkar çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Etik kurul onayı

Bu araştırma, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Fen, Sosyal ve Girişimsel Olmayan Sağlık Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu'nun 03/10/2022 tarihli ve 2022/0710-919 sayılı kararı ile yürütülmüştür.

KAYNAKLAR

1. Kaya Z. Farklı fakültelerde okuyan üniversite öğrencilerinin hasta hakları ve sorumlulukları konusundaki bilgi düzeyinin sağlık kurumu memnuniyetine etkisinin ölçülmesi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi; 2019.
2. Mevzuat Bilgi Sistemi. Poliklinik hizmetlerinde öncelik sırası hakkında genelge (2010/73-80). Sağlık Bakanlığı; 2010. Erişim: <https://www.saglik.gov.tr/TR-11028/poliklinik-hizmetlerinde-oncelik-sirasi-hakkinda-genelge-201073-80.html>
3. Güneşer R. Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin hasta haklarına yönelik tutumlarının belirlenmesi: Tanımlayıcı bir çalışma. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi. 2022;14(1):115-124.
4. Binay O. Sağlık yüksekokulunda öğrenim gören hemşirelik ve ebelik bölümü öğrencilerinin hasta hakları konusunda bilinç düzeylerinin belirlenmesi: Amasya Üniversitesi örneği [Yüksek lisans tezi]. Ankara: Atılım Üniversitesi; 2016.
5. Akpınar K. Acil Servislerde Hasta Hakları. İzmir: Duvar Yayınları; 2023.
6. Bostan S. Sağlık çalışanlarının hasta haklarına yönelik tutumlarının araştırılması: Farabi Hastanesi örneği. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi. 2008;10(1):1-18.
7. Yardım İ. Tüketici olarak hasta hakları. Ankara: Adalet Yayınları; 2016.
8. Soysal A, Kuşcu FN. Hasta hakları: Üniversite öğrencileri üzerinde bir uygulama. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2018;7(1):102-111.
9. Kılıç S. Cronbach's alpha reliability coefficient. Journal of Mood Disorders. 2016;6(1):47-48.
10. Öztürk H, Akalın D, Avan H. Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin hasta ve çocuk hakları bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Kesit Akademisi Dergisi. 2018;4(15):274-281.
11. Karaca Y, Kılıçarslan M. Hasta hakları uygulamalarının hasta memnuniyeti üzerine etkisi. European Journal of Science and Technology. 2021;(24):123-130.
12. Akça SO, et al. Knowledge and attitudes of nurses regarding patient rights: A Çorum/Turkey sample. Journal of Medical Ethics and History of Medicine. 2015;8(1):5.
13. Er RA, Ünal S, ve ark. The nursing students' views about the patient's rights at the beginning and end of nursing education. Nursing and Midwifery Studies. 2014;3(1):e17729.
14. Bilgin R, Diğer H. Hastanede yatan bireylerin, hasta hakları ve sorumlulukları konusundaki bilgi düzeyleri: Tokat ilindeki bir devlet hastanesi örneği. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2020;30(1):307-327.
15. Er MN, Saydamlı HŞ. Hasta güvenlik kültürünün hemşireler tarafından algılanması: Özel bir hastane örneği. TFK. 2023;6(3):165-179.
16. George D, Mallery M. SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 10th ed. Boston: Pearson; 2010.
17. Kaçar H. Hastanede yatan hastaların hasta hakları konusunda bilgi düzeyi [Yüksek lisans tezi]. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi; 2008.
18. Topbaş M, Özlü T, Çan G, Bostan S. Hekimler hasta haklarını ne kadar biliyor? Bir tıp fakültesindeki asistan ve intörn hekimlerin bilgi düzeyi. Tıp Hukuku Etiği Tarihi Dergisi. 2005;81-85.
19. Mevzuat Bilgi Sistemi. Mevzuat No: 40207. Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=40207&Mevzuat-Tur=7&MevzuatTertip=5>
20. Mevzuat Bilgi Sistemi. Mevzuat No: 4847. Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4847&Mevzuat-Tur=7&MevzuatTertip=5>

21. Selçuk Üniversitesi. Hasta hakları birimi iş akış şeması. 2023. Erişim: https://www.selcuk.edu.tr/contents/dis_hekimligi/icerik/55155/KU.YD.16.-HASTA%20HAKLARI%20BİRİMİ%20İŞ%20AKIŞ%20ŞEMASI_638454838154508096.pdf